

Witold Jarno (UNIwersytet Łódzki)

ORCID: 0000-0002-5845-6057

Władysław Frankowski (1859–1922) – zarys biografii generała armii rosyjskiej i Wojska Polskiego

DOI: 10.25951/14258

STRESZCZENIE

Artykuł opisuje życie Władysława Frankowskiego. Urodził się on w polskiej rodzinie katolickiej na Ukrainie. W 1876 r. rozpoczął służbę w armii rosyjskiej i przez 30 lat (1878–1908) był kawalerzystą w Jamburskim 14 Pułku Ułanów w Pińczowie (gubernia kielecka). W 1908 r. został dowódcą 12 Pułku Ułanów w Płoskirowie. Po awansie na stopień generała majora (1913) został dowódcą 2 Brygady 12 Dywizji Kawalerii. W czasie I wojny światowej walczył w Galicji Wschodniej. W 1916 r. został przeniesiony w stan spoczynku i 2 lata później powrócił do Polski. Formalnie do Wojska Polskiego został przyjęty jesienią 1919 r. W latach 1920–1921 był dowódcą Kieleckiego Okręgu Generalnego, a potem Okręgu Korpusu w Grodnie. W czerwcu 1922 r. przeniesiony w stan spoczynku – zmarł 3 miesiące później. Artykuł oparty został na materiałach archiwalnych przechowywanych w Centralnym Archiwum Wojskowym.

SŁOWA KLUCZOWE: generałowie polscy, Polacy w armii rosyjskiej, Okręg Generalny Kielce, Okręg Korpusu Grodno, Wojsko Polskie II Rzeczypospolitej, Władysław Frankowski.

SUMMARY

Vladislav Frankowski (1859–1922) – Outline of the Biography of the General of the Russian Army and the Polish Army

The article describes the life of Vladislav Frankowski. He was born into a Polish Catholic family in Ukraine. In 1876 he began serving in the Russian army and for 30 years (1878–1908) he was a cavalryman in the 14th Uhlan Regiment in Pińczów (Kielce Governorate). In 1908, he became the commander of the 12th Uhlan Regiment in Płoskirów. After receiving the rank of major general (1913), he became commander of the 2nd Brigade of the 12th Cavalry Division. During World War I, he fought in Eastern Galicia. In 1916 he was retired and two years later he

returned to Poland. He was formally admitted to the Polish Army in the autumn of 1919. In the years 1920–1921 he was the commander of the Kielce General District, and then of the Corps District in Grodno. In June 1922, he retired – he died three months later. The article is based on archival materials stored in the Central Military Archives.

KEYWORDS: Polish generals, Poles in the Russian army, Kielce General District, Grodno Corps District, Polish Army of the Second Polish Republic, Vladislav Frankowski.

Władysław Frankowski był jednym z tysięcy Polaków służących w okresie zaborów w szeregach armii rosyjskiej – spędził w niej aż 40 lat i osiągnął stopień generalski. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w wieku 60 lat podjął służbę w Wojsku Polskim, dowodząc najpierw Kieleckim Okręgiem Generalnym, a potem Białostockim Okręgiem Generalnym, przeformowanym w listopadzie 1921 r. na Okręg Korpusu nr III Grodno. W czerwcu 1922 r. przeszedł w stan spoczynku i zmarł zaledwie 2 miesiące później. Postać tego generała oraz przebieg jego kariery wojskowej są niezwykle ciekawe, stanowiąc niejako egzemplifikację losów Polaków na przełomie XIX i XX w. Jest on mało znany w polskiej historiografii, toteż celem artykułu jest przywrócenie mu należnej pamięci. Tekst został w głównej mierze oparty na archiwaliach zgromadzonych w Centralnym Archiwum Wojskowym, które pozwoliły ukazać skomplikowane losy Władysława Frankowskiego.

Bohater artykułu urodził się 6 grudnia 1859 r. (23 listopada według kalendarza juliańskiego) w m. Olszana w powiecie kaniowskim na Ukrainie – w polskiej rodzinie katolickiej. Jego ojciec Ignacy Frankowski urodził się około 1830 r. i około 1860 poślubił o 10 lat młodszą Teresę Regnault d'Saint Jean d'Angely¹. Małżeństwo miało troje dzieci, w tym najstarszego syna Władysława urodzonego w 1859 r. (ponadto: Witolda 1860–1882 i Feliksa 1862–1892). Dzieciństwo spędził on w domu rodzinnym, po czym w 1869 r. podjął naukę w 7-klasowym gimnazjum w Kijowie, które ukończył w 1876 r.²

¹ Rodzice zmarli przed I wojną światową: matka 30 kwietnia 1900 r., data śmierci ojca nieznana.

² Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego (dalej: CAW WBH), Kolekcja generałów i osobistości (dalej: KGiO), Władysław Frankowski, sygn. I. 480.148, Lista kwalifikacyjna z 1921 r., k. 4. W teczce personalnej W. Frankowskiego oraz w polskiej literaturze występuje informacja, że urodził się w 1859 r. (*Polski słownik biograficzny*, t. 7, Kraków 1948–1958, s. 97; A. Wojtaszak, *Generalicja Wojska Polskiego 1918–1926*, Warszawa 2012, s. 426; P. Stawicki, *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994, s. 114; T. Kryśka-Karski, S. Żurkowski, *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991, s. 36; *Encyklopedia wojskowa*, red. O. Laskowski, t. 2, Warszawa 1932, s. 719). Z kolei rosyjskie publikacje podają, że urodził się w 1858 r. (*Список подполковникам*

Po zdaniu matury niespełna 17-letni młodzieniec stanął przed koniecznością wyboru dalszej drogi życiowej. Ostatecznie zdecydował się na podjęcie służby w armii rosyjskiej, co dawało stabilizację finansową i możliwość kariery wojskowej. Już 10 marca 1876 r. zgłosił się ochotniczo do wojska i został przydzielony do Achtyrskiego 12 Pułku Huzarów (Ахтырский 12-й Гусарский Полк). Po kilku tygodniach odkomenderowano go 28 kwietnia na 2-letni kurs w Junkierskiej Szkole Kawalerii w Jelizawetgradzie (ob. Kropywnicki na Ukrainie), po którego ukończeniu uzyskał 18 kwietnia 1878 r. (według innych danych 16 kwietnia) stopień podporucznika (korneta³ – od 1884 r. był to stopień podporucznika). Otrzymał wówczas przydział do Jamburskiego 14 Pułku Ułanów (Ямбургский 14-й Уланский Полк), w którym objął stanowisko młodszego oficera ds. uzbrojenia. Pułk ten 18 sierpnia 1882 r. zmienił nazwę na Jamburski 41 Pułk Dragonów (Ямбургский 41-й Драгунский Полк), po czym 6 grudnia 1907 r. powrócił do starej nazwy. Do 1910 r. pułk stacjonował w Pińczowie w guberni kieleckiej, Władysław Frankowski zaś miał w nim służyć do 1908 r., czyli aż 30 lat⁴.

Wspomniany pułk wchodził w skład 14 Dywizji Kawalerii podległej dowództwu V Korpusu Armijnego (Warszawski Okręg Wojskowy). Dywizja ta osłaniała od południowego zachodu tereny dawnego Królestwa Kongresowego położone

по старшинству. Составлено 1-е сентября 1901, С.-Петербург 1901, s. 962; *Список полковникам по старшинству, составлено 1-е ноября 1906*, С.-Петербург 1906, s. 894). Również 1858 r. został podany w biogramie W. Frankowskiego w pracy S. Czerepa (*Generałowie i admirałowie polskiego pochodzenia w armii rosyjskiej 1914–1917*, Białystok 2014, s. 129), opartej na archiwaliach rosyjskich.

³ Był to najniższy stopień oficerski w rosyjskiej kawalerii i straży granicznej, odpowiadający stopniowi chorążego lub podporucznika w innych rodzajach broni. W ramach reformy przeprowadzonej w armii rosyjskiej w 1884 r. zniesiono stopień chorążego na czas pokoju i zastąpiono go stopniem podporucznika; *Encyklopedia wojskowa*, red. O. Laskowski, t. 4, Warszawa 1934, s. 511.

⁴ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Karta ewidencyjna z 1921 r., k. 37; *Краткое росписание сухопутных войск: Исправлено по 25-е февраля 1892 г.*, С.-Петербург 1892, s. 114; *Краткое росписание сухопутных войск. Исправлено по 1 апреля 1895 г.*, С.-Петербург 1895, s. 84; *Краткое росписание сухопутных войск. Исправлено по 1 июля 1903 года*, С.-Петербург 1903, s. 102; *Справочная книжка Келецкой губернии на 1883 год*, Кельцы 1883, s. 88–89; *Памятная книжка Келецкой губернии на 1890 год*, Кельцы 1890, s. 122; *Памятная книжка Келецкой губернии на 1904 год*, Кельцы 1904, s. 366; *Памятная книжка Келецкой губернии на 1907 год*, Кельцы 1904, s. 332; A. Dobroński, *Dyslokacja wojsk rosyjskich w Królestwie Polskim przed I wojną światową*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1976, t. 20, s. 254; S. Czerep, *Generałowie i admirałowie*, s. 129; https://ru.wikipedia.org/wiki/Франковский,_Владислав_Игнатьевич; www.grwar.ru/persons/person/3701 (dostęp: 12.05.2024); https://ru.wikipedia.org/wiki/Ямбургский_14-й_уланский_полк (dostęp: 12.05.2024).

po zachodniej stronie Wisły. Jej cztery pułki kwaterowały w następujących miejscowościach: Będzinie (Doński 14 Pułk Kozaków), Częstochowie (Mitawski 14 Pułk Huzarów), Pińczowie (Jamburski 14 Pułk Ułanów) i Staszowie (Małoruski 14 Pułk Dragonów). Oprócz zadań osłonowych pułki tej dywizji – podobnie jak inne jednostki V Korpusu – zajmowały się także utrzymaniem „porządku” w południowej części guberni kieleckiej i piotrkowskiej. Poważne zmiany w dyslokacji wojsk rosyjskich w Kongresówce nastąpiły w 1910 r. wraz ze zmianą rosyjskiego planu wojny i z wycofaniem większości sił na wschód poza linię Wisły. Część jednostek pozostała jednak na ziemiach położonych na zachód od tej rzeki, w tym m.in. 14 Dywizja Kawalerii, która weszła teraz w skład nowo utworzonego XXIII Korpusu Armijnego. Dwa lata później dywizję podporządkowano dowództwu XIV Korpusu Armijnego⁵.

Warto tu dodać, że według informacji zawartych w teczce personalnej Władysława Frankowskiego uczestniczył w wojnie rosyjsko-tureckiej 1877–1878. W tym czasie odbywał kurs w Junkierskiej Szkole Kawalerii w Jelizawetgradzie i w jego trakcie miał zostać odkomenderowany w okresie od czerwca do września 1877 r. do oddziałów strzegących wybrzeża Morza Czarnego, przez co najprawdopodobniej nie brał czynnego udziału w walkach. Władysław Frankowski wielokrotnie uczestniczył w ćwiczeniach kawaleryjskich 14 Dywizji Kawalerii odbywających się w południowej części guberni kieleckiej i piotrkowskiej – przykładowo: od 24 września do 5 października 1890 r., od 7 do 18 czerwca 1896 czy od 5 do 18 czerwca 1899. W pracy Andrzeja Wojtaszaka znalazła się też informacja o udziale Frankowskiego w wojnie rosyjsko-japońskiej 1904–1905, lecz jest ona wielce problematyczna, gdyż Jamburski 14 Pułk Ułanów w czasie jej trwania przebywał w swych garnizonach w Kongresówce, zajmując się utrzymaniem „porządku” w zwreoltowanych guberniach. Według informacji zawartych w teczce personalnej Frankowskiego miał on dowodzić tzw. ochroną wojskową Sosnowieckiego Okręgu Przemysłowego od 22 stycznia do 5 maja 1905 r., a następnie w powiecie miechowskim i olkuskim od 15 grudnia 1905 r. do wiosny 1906 r.⁶

W trakcie służby w armii rosyjskiej nasz bohater stopniowo awansował: 23 marca 1880 r. otrzymał stopień porucznika, 21 czerwca 1884 – podrotmistrza, 21 czerwca 1890 – sztabaskapitana, a 26 lutego 1890 – rotmistrza. Dwa lata później został odkomenderowany do Wyższej Szkoły Jazdy w Petersburgu, którą ukończył z wyróżnieniem w 1894 r. Po powrocie do pułku otrzymał 26 lutego 1900 r.

⁵ A. Dobroński, *Dyslokacja wojsk rosyjskich*, s. 255 i 274–276.

⁶ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Przebieg służby w armii rosyjskiej napisany w języku rosyjskim, k. 18; A. Wojtaszak, *Generalicja Wojska*, s. 427.

awans na stopień podpułkownika, a 5 października 1904 r. na stopień pułkownika. Z czasem zajmował w pułku coraz wyższe stanowiska: w 1881 r. został adiutantem dowódcy pułku, w 1882 kwatermistrzem, w 1889 dowódcą 5 szwadronu (эскадрон), a w 1894 (po powrocie z Wyższej Szkoły Jazdy w Petersburgu) dowódcą 4 szwadronu. Następnie 19 maja 1902 r. objął stanowisko młodszego oficera sztab pułku, a 21 grudnia tego roku – stanowisko p.o. zastępcy dowódcy pułku ds. liniowych i pomocnika dowódcy pułku. W kolejnych latach kilkakrotnie czasowo dowodził w zastępstwie pułkiem (przykładowo: w 1903 r. – 7–10 sierpnia i 30 listopada – 3 grudnia, w 1904 r. – 6–11 lutego, 9–15 sierpnia i 13–21 września, w 1905 – 4–17 czerwca, 24 czerwca – 23 lipca oraz 29 lipca – 12 sierpnia, w 1906 – 11–29 czerwca i 10–21 września). Stale podnosił też kwalifikacje wojskowe, przykładowo w 1905 r. ukończył Kurs Wyższych Dowódców Jazdy w Postawach⁷.

Fot. 1. Generał Władysław Frankowski – zdjęcie z 1915 r. z czasu służby w armii rosyjskiej

Źródło: https://ru.wikipedia.org/wiki/Франковский,_Владислав_Игнатьевич (dostęp: 2.07.2024).



Po 30 latach służby doczekał się objęcia dowództwa większej jednostki, gdyż 28 lutego 1908 r. został mianowany dowódcą Biełgorodzkiego 12 Pułku Ułanów (Белгородский 12-й Уланский Полк) stacjonującego w Płoskirowie (ob. Chmielnicki na Ukrainie) na terenie guberni podolskiej. Pułk wchodził – wraz ze Sta-

⁷ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Lista kwalifikacyjna z 1921 r., k. 4 i Karta ewidencyjna z 1921 r., k. 37; A. Wojtaszak, *Generalicja Wojska*, s. 426; S. Czerep, *Generałowie i admirałowie*, s. 129–130; https://ru.wikipedia.org/wiki/Франковский,_Владислав_Игнатьевич (dostęp: 14.05.2024); www.grwar.ru/persons/person/3701 (dostęp: 14.05.2024).

rodubowskim 12 Pułkiem Dragonów (Стародубовский 12-й Драгунский Полк) – w skład 1 brygady 12 Dywizji Kawalerii podległej dowództwu 12 Korpusu Armijnego. Stanowisko dowódcy Biełgorodzkiego 12 Pułku Ułanów Władysław Frankowski objął 3 miesiące później i zajmował do 8 września 1913 r. Tego dnia otrzymał awans na pierwszy stopień generalski – generała majora – oraz przydział na nowe stanowisko dowódcy 2 Brygady 12 Dywizji Kawalerii, składającej się także z dwóch pułków: Achtyrskiego 12 Pułku Huzarów (Ахтырский 12-й Гусарский Полк) i Oranburskiego 3 Pułku Kozaków (Оренбургский 3-й Казачий Полк). Przed wybuchem I wojny światowej dwukrotnie też dowodził czasowo dywizją: 25 kwietnia – 17 maja i 18–29 maja 1914 r.⁸ Trzeba tu jeszcze dodać, że w trakcie służby w armii rosyjskiej poznał wybraną swego serca – Antoninę Karsz, którą poślubił około 1890 r. 1 maja 1892 r. przyszło na świat ich jedyne dziecko – syn Feliks⁹.

Po wybuchu I wojny światowej gen. mjr Władysław Frankowski – jako dowódca 2 Brygady – wyruszył wraz z 12 Dywizją Kawalerii (dowodzoną od 1912 r. przez gen. por. Aleksieja Kaledina) na front rosyjsko-austriacki. Dywizja wchodziła wówczas w skład XII Korpusu Armijnego dowodzonego od sierpnia 1913 r. do czasu mobilizacji przez gen. kawalerii Aleksieja Brusilowa – w sierpniu 1914 r. jego dowództwo objął gen. piechoty Leonid Lesh. W skład korpusu – oprócz 12 Dywizji Kawalerii – wchodziły w tym czasie: 12 i 19 Dywizja Piechoty, samodzielna 3 Brygada Piechoty, 2 Połączona Dywizja Kozacka (2-я Сводная Казачья Дивизия), 12 Batalion Moździerzy i Artylerii oraz 5 Batalion Inżynieryjny. Władysław Frankowski uczestniczył w walkach przeciw wojskom austro-węgierskim niemal od samego początku wojny i brał udział w operacji zdobycia Lwowa. W jej trakcie

⁸ SAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Karta ewidencyjna z 1921 r., k. 37; Список полковникам по старшинству. Часть I, II и III. Составлено 1-е марта 1912, С.-Петербург 1912, s. 209; Список генералам по старшинству, составлен по 15 апреля 1914, С.-Петербург 1914, s. 881; Общий список офицерским чинам Русской Императорской армии 1909 года. Составлено 1 января 1909, С.-Петербург 1909, s. 574; Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по 1-е февраля 1909 г., С.-Петербург 1909, s. 146; Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му февраля 1911 г., С.-Петербург 1911, s. 110; Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му августа 1913 г., С.-Петербург 1913, s. 110; Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му марта 1914 г., С.-Петербург 1914, s. 110; Памятная книжка Подольской губернии на 1911 г., Каменец-Подольский 1911, s. 211; Общий список офицерским чинам Русской Императорской армии 1910 года. Составлен по 1 января 1910, С.-Петербург 1910, s. 599; https://ru.wikipedia.org/wiki/Франковский,_Владислав_Игнатьевич; www.grwar.ru/persons/person/3701; https://ru.wikipedia.org/wiki/Белгородский_12-й_уланский_полк (dostęp: 12.05.2024).

⁹ SAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Karta ewidencyjna z 1921 r., k. 37.

12 Dywizja Kawalerii wraz z XII Korpusem Armijnym weszła w skład zgrupowanej w rejonie Kamieńca Podolskiego, Płoskirowa i Winnicy 8 Armii gen. A. Brusilowa, podległej dowództwu Frontu Południowo-Zachodniego. Już w pierwszych dniach wojny pododdziały dywizji stoczyły w rejonie Podwołoczysk nad Zbruczem walki z austriacką 8 Dywizją Kawalerii. W kolejnych dniach 12 Dywizja Kawalerii – działając na prawym skrzydle 8 Armii – podjęła działania zaczepne w kierunku Tarnopola i rzeki Strypy. Następnie zmieniła nieco kierunek, nacierając wzdłuż osi Brzeżany–Rohatyń, po czym główne siły 8 Armii przeszły na prawy brzeg wspomnianej rzeki, dążąc do oskrzydlenia Lwowa od południa. Już 24 sierpnia oddziały 12 Dywizji Kawalerii przekroczyły Strypę pod Denysowem, zdobywając następnego dnia Brzeżany położone nad rzeką Złota Lipa. Kilka dni później starły się z kawalerią austriacką w rejonie m. Demnia – w trakcie walk Władysław Frankowski 11 września odniósł niegroźną kontuzję spowodowaną wybuchem pocisku. W tym czasie działania ofensywne rosyjskich armii doprowadziły 3 września do zajęcia Lwowa¹⁰.

W kolejnych miesiącach 12 Dywizja Kawalerii uczestniczyła w walkach rosyjskiej 8 Armii o przełęcz karpackie, a następnie pod naporem wojsk austriackich i niemieckich wycofała się i brała udział w obronie rejonu Stanisławowa w połowie lutego 1915 r. Okazała się ona nieskuteczna, w wyniku czego jednostki rosyjskiej 8 Armii musiały się wycofać dalej aż na linię Dniestru. Generał Władysław Frankowski brał także udział w kolejnych walkach tej dywizji, jak np. w rejonie Tłumacza na przełomie lutego i marca, w obronie Zaleszczyk (13–18 marca) czy w starciach w okolicy Uścia Biskupiego (18–23 kwietnia). Przełom w sytuacji militarnej nastąpił w maju 1915 r., po przegranej przez Rosjan bitwie gorlickiej i pospiesznym odwrócie wojsk rosyjskich, które zmuszone zostały do opuszczenia w połowie czerwca większości zajętego w 1914 r. obszaru Galicji Wschodniej. Następnie dowodzona przez gen. Frankowskiego brygada uczestniczyła od 1 lipca do 12 września 1915 r. w obronie linii Dniestru na wschód od ujścia Zbrucza¹¹.

W trakcie służby w armii rosyjskiej Władysław Frankowski otrzymał wiele odznaczeń. Najważniejsze spośród nich otrzymane przed 1914 r. to: ordery – św.

¹⁰ Tamże; T. Pawlik, *Bitwa pod Lwowem*, Warszawa 1932, s. 46 i nast. Szerzej o walkach toczonych w latach 1914–1915 na Podkarpaciu zob.: A. Olejko, *Karpacka wojna trzech cesarzy. Z działań wojennych I wojny światowej na lądzie i w powietrzu*, Rzeszów 2013; A. Зайончковский, *Мировая война 1914–1918 гг.*, т. 1 (1938), Москва 1938, s. 188–202, 303–315; A. Белой, *Галисийская битва*, Москва–Ленинград 1929.

¹¹ Warto dodać, że 24 czerwca tego roku dowództwo 12 Dywizji Kawalerii objął gen. mjr Carl Gustaf von Mannerheim, późniejszy naczelny dowódca armii fińskiej w wojnie radziecko-fińskiej w latach 1939–1940.

Stanisława II stopnia z mieczami (1895), św. Anny I stopnia z mieczami II stopnia (1902) i św. Włodzimierza III stopnia (1911), medale – srebrny medal na pamiątkę panowania Cesarza Aleksandra III do noszenia na piersi na wstędze orderu św. Aleksandra Newskiego (1896), medal pamiątkowy za wojnę rosyjsko-turecką lat 1877–1878, medal pamiątkowy 60-lecia panowania Cesarza Austrii Franciszka Józefa I (1908), medal pamiątkowy 100-lecia wojny ojczyźnianej na wstędze włodzimierskiej (1912) i medal pamiątkowy 300-lecia panowania Domu Romanowów na żółto-czarnej wstędze (1913). Uzyskał także cztery odznaczenia zagraniczne: Wielki Krzyż Austriackiego Orderu Franciszka Józefa I (1914), pruski Order Królewskiej Korony 4 stopnia (1879), Krzyż Kawalerski Korony Włoskiej (1880) oraz srebrny medal na pamiątkę 60-lecia panowania Cesarza Austrii Franciszka Józefa I. Za wykazaną odwagę w walce z nieprzyjacielem w czasie I wojny światowej odznaczony został 5 grudnia 1914 r. orderami: św. Anny I stopnia z mieczami i św. Stanisława I stopnia z mieczami. W następnym roku otrzymał 3 marca miecze do posiadanego orderu św. Włodzimierza III stopnia, a także order św. Włodzimierza II stopnia z mieczami 18 października¹².

Stan zdrowia Władysława Frankowskiego pod koniec 1915 r. pogorszył się, lecz nie wiadomo dlaczego. Być może był to efekt jakiejś odniesionej wcześniej kontuzji, rany czy postępującej choroby, o którą nie było przecież trudno w warunkach polowych. W każdym razie złożył on wówczas prośbę o zwolnienie ze służby z powodu choroby i 4 grudnia 1915 r. otrzymał urlop. Następnie rozkazem z 28 lutego 1916 r. został zwolniony ze służby i z 1 maja przeniesiony w stan spoczynku z prawem do emerytury. Kolejne 2 lata spędził w Guberni Jekaterynosławskiej, gdzie od 1 maja 1916 r. do listopada 1918 r. pracował w administracji jednej z kopalni donieckiego zagłębia węglowego¹³.

Po rewolucji lutowej 1917 r. i obaleniu cara Mikołaja II zaczęła się pogłębiać anarchia na ziemiach dawnego imperium carskiego. Sytuacja pogorszyła się jeszcze bardziej po upadku Rządu Tymczasowego i przejęciu władzy przez bolszewików, co doprowadziło do wybuchu w Rosji krwawej wojny domowej i szybkiego rozpadu armii rosyjskiej. Paradoksalnie sprzyjało to procesowi wydzielania się z jej szeregów oddziałów narodowych, w tym także złożonych z żołnierzy polskiej narodowości i powstania trzech polskich korpusów. Zgłaszało się do nich

¹² CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Przebieg służby w armii rosyjskiej napisany w języku rosyjskim, k. 18–20; <http://www.grwar.ru/persons/person/3701> (dostęp: 12.06.2024).

¹³ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej z 1920 r., k. 36.

wielu Polaków służących dotąd w armii rosyjskiej, jednak w przypadku Władysława Frankowskiego kwestia ta jest problematyczna. W pracy Stanisława Czerepa znalazła się na ten temat tylko enigmatyczna informacja: „Zgłosił swój akces do Polskich Korpusów Wojskowych w Rosji”¹⁴, a w *Polskim słowniku biograficznym* podano, że: „W 1917 r. zgłosił się do formacji polskich w Rosji”¹⁵. Trudno wywnioskować, że został przyjęty, a jedynie – że chciał wstąpić do polskich formacji zbrojnych w Rosji. W teczce personalnej Frankowskiego znajduje się pismo o chęci wstąpienia do formowanych polskich oddziałów z 2 października 1917 r., co sugeruje, że może tu chodzić o I Korpus Polski tworzony w tym czasie na Białorusi¹⁶. Jednak brak jakiegokolwiek wzmianki w archiwaliach, by faktycznie został żołnierzem tego korpusu, może potwierdzać wcześniejszą informację, że do października 1918 r. przebywał i pracował w donieckim zagłębiu węglowym.

Zapewne pod wpływem nadchodzących informacji o sytuacji militarnej na europejskich frontach, rozpadzie Austro-Węgier i początkach procesu odradzania się państwa polskiego podjętego jeszcze przez Radę Regencyjną na ziemiach danego Królestwa Kongresowego Władysław Frankowski opuścił tereny wschodniej Ukrainy i przybył do Kongresówki, gdzie osiadł w Pińczowie, dobrze mu znanym z okresu służby w armii carskiej. Tu 2 listopada 1918 r. otrzymał przydział na stanowisko dowódcy wojskowego powiatu pińczowskiego¹⁷. Powiat ten wchodził w skład Kieleckiego Okręgu Wojskowego tworzonego na początku listopada 1918 r. w ramach Kieleckiego Inspektoratu Lokalnego¹⁸. Trudno wyjaśnić, dlaczego generał objął tak niskie stanowisko. Być może było to efektem rozkazu szefa Sztabu Generalnego, gen. Tadeusza Jordana Rozwadowskiego z 1 listopada: „Najstarszy oficer Polak w każdej miejscowości w okupacji austriackiej obejmie natychmiast komendę nad wszystkimi oddziałami żołnierzy Polaków. Wszystkie odznaki zastąpić polskimi”¹⁹. Zapewne zgodnie z tym rozkazem gen. Frankowski – jako najwyższy rangą polski oficer w Pińczowie – objął stano-

¹⁴ S. Czerep, *Generałowie i admirałowie*, s. 130.

¹⁵ *Polski słownik biograficzny*, s. 97.

¹⁶ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Korespondencja gen. W. Frankowskiego z 1917 r. w sprawie zgody sztabu armii rosyjskiej na jego wstąpienie do powstających polskich oddziałów, k. 26–28.

¹⁷ Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. 1918, nr 6, poz. 89, s. 54; CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Główna karta ewidencyjna z 1922 r., k. 34.

¹⁸ Inspektorat ten składał się z 2 okręgów wojskowych, liczących łącznie 12 powiatów: V Okręg Wojskowy z siedzibą w Kielcach (powiaty – dąbrowski, jędrzejowski, kielecki, miechowski, olkuski, pińczowski i stopnicki) oraz VI Okręg Wojskowy z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim (powiaty – konecki, opoczyński, piotrkowski, radomszczkański i włoszczowski).

¹⁹ „Gazeta Kielecka” 1918, nr 145, s. 1.

wisko dowódcy wojskowego tego powiatu. W jego teczce personalnej znajduje się informacja, że właśnie tego dnia został przyjęty w szeregi Wojska Polskiego, choć w rzeczywistości dekret o przyjęciu go do polskiej armii pochodzi dopiero z jesieni 1919 r. Warto tu dodać, że w Pińczowie pod koniec 1918 r. nie utworzono etatowego dowództwa garnizonu. Miasto jednak było już wówczas ważnym garnizonem, stacjonowały tam bowiem w tym czasie: jedna kompania III batalionu 25 Pułku Piechoty, ochotniczy szwadron jazdy przeniesiony pod koniec roku do pobliskiego Jędrzejowa²⁰, tzw. oddział lotny przy 25 Pułku Piechoty²¹ oraz szwadron 3 Dywizjonu Taborowego²².

Ostateczny kształt terytorialne władze wojskowe szczebla okręgowego przyjęły rozkazem z 17 listopada 1918 r., w którego myśl obszar kraju znajdujący się pod władzą rządu warszawskiego podzielono na pięć okręgów generalnych. Wśród nich był Okręg Generalny nr III z siedzibą w Kielcach, na którego dowódcę powołany został gen. por. Wacław Iwaszkiewicz-Rudoszański, wcześniejszy dowódca Kieleckiego Inspektoratu Lokalnego²³.

Stanowisko dowódcy wojskowego powiatu pińczowskiego Władysław Frankowski zajmował przez niespełna 5 miesięcy – do 19 marca 1919 r., po czym przez ponad pół roku pozostawał bez przydziału. Sytuacja ta zapewne wynikała z ko-

²⁰ Jako tzw. Szwadron Jędrzejowski wszedł w marcu 1919 r. w skład formowanego w Pińczowie 11 Pułku Ułanów, który ostatecznie przyjął nazwę: 11 Pułk Ułanów Legionowych im. Marszałka Rydza-Śmigłego.

²¹ Także włączony wiosną 1919 r. do formowanego 11 Pułku Ułanów.

²² CAW WBH, Naczelne Dowództwo WP, sygn. I.301.30.2, OdeB Okręgu Generalnego nr III Kielce z 1 I 1919 r., sygn. I.301.30.1, Raport zmian w Okręgu Generalnym nr III Kielce z 20 I 1919 r.; CAW WBH, 11 Pułk Ułanów, sygn. I.321.11.1, Rozkazy pułkowe z 1919 r.; A. Smoliński, *Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12 X 1918 do 25 IV 1920 r.*, Toruń 2000, s. 101–103; J. Soniński, *Zarys historii wojennej 11 Pułku Ułanów Legionowych*, Warszawa 1928, s. 3–12; K. Krzeczunowicz, *Rodowody pułków jazdy polskiej 1914–1947*, Londyn 1980, s. 134–135.

²³ CAW WBH, Naczelne Dowództwo WP, sygn. I.301.30.2, OdeB Okręgu Generalnego nr III Kielce z 10 XII 1918 r.; Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. 1918, nr 2, poz. 25, s. 17–18; nr 3, poz. 33, s. 23; nr 5, poz. 77, s. 46; nr 6, poz. 88 i 89, s. 53–55; T. Böhm, *Z dziejów naczelnych władz wojskowych II Rzeczypospolitej. Organizacja i kompetencje Ministerstwa Spraw Wojskowych w latach 1918–1939*, Warszawa 1994, s. 20–22; W. Jarno, *Okręg Generalny Wojska Polskiego nr III Kielce w latach 1918–1921*, Łódź 2003, s. 14–24. W skład Okręgu Generalnego nr III wchodziły od 17 listopada 1918 r. 4 okręgi wojskowe: nr IV z siedzibą w Radomiu (obejmował powiaty: iłżecki, kozienicki, opatowski, radomski i sandomierski), nr V z siedzibą w Kielcach (obejmował powiaty: jędrzejowski, kielecki, miechowski, pińczowski i stopnicki), nr VI z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim (obejmował powiaty: konecki, opoczyński, piotrkowski, radomszczański i włoszczowski) oraz nr VII z siedzibą w Częstochowie (obejmował powiaty: częstochowski i wieluński).

nieczności weryfikacji posiadanego przez niego stopnia wojskowego oraz z niejasnego statusu, gdyż – jak wcześniej podano – do Wojska Polskiego miał zostać przyjęty już 2 listopada 1918 r., lecz formalnie odpowiedni dekret w tej sprawie wydany został dopiero niemal rok później. W „Dzienniku Rozkazów Wojskowych MSWojsk.” z 9 grudnia 1919 r. w dziale „przyjęć do Wojska Polskiego” znajdujemy taki oto zapis: „Dekretem z dn. 30 października 1919 r., były generał-podporucznik z armii rosyjskiej Frankowski Władysław z zatwierdzeniem posiadanego stopnia jako warunkowego, aż do czasu ułożenia przez Komisję Weryfikacyjną ogólnej listy starszeństwa, oficerów W.P.”²⁴. Wynika z niego, że dopiero w październiku 1919 r. Władysław Frankowski został formalnie reaktywowany i przyjęty do Wojska Polskiego. Potwierdzać to może informacja z jego przebiegu służby, z której wynika, że z 30 października został przydzielony do Ministerstwa Spraw Wojskowych w charakterze oficera do specjalnych zleceń ministra. Niestety, nic więcej na ten temat nie wiadomo, oprócz tego, że jego oddziałem macierzystym był Oddział V²⁵.

Kolejnym etapem jego służby w polskiej armii było powierzenie mu pełnienia obowiązków dowódcy Okręgu Generalnego nr III Kielce, co nastąpiło dekretem nr 2098 z 3 marca 1920 r. opublikowanym w „Dzienniku Personalnym MSWojsk” z 17 kwietnia²⁶. Dotychczasowy dowódca tego okręgu gen. ppor. Bolesław Roja – zgodnie z tym dekretem – odszedł 11 marca na stanowisko dowódcy Okręgu Generalnego Pomorze. Trzy dni wcześniej został on pożegnany przez korpus oficerski w świetlicy podoficerskiej kieleckiego garnizonu, po czym następnego dnia (9 maja) odbyło się oficjalne pożegnanie generała w gmachu Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce z udziałem licznych przedstawicieli lokalnych władz cywilnych – w obu uroczystościach wziął udział także gen. Władysław Frankowski²⁷.

Kilka dni później objął on 12 marca 1920 r. dowództwo okręgu, wydając specjalny rozkaz:

Żołnierze. Z rozkazu Naczelnego Wodza z dniem dzisiejszym obejmuję Dowództwo Okręgu Generalnego Kieleckiego. W przekonaniu, że znajdę w was gorliwych i oddanych sprawie współpracowników, polecam kontynuować nadal pracę rozpoczętą przez dotychczasowego bohaterskiego Waszego Dowódcę Generała Roję. Jedynie praca, całkowite oddanie się służbie i bezwzględna karność mogą być podwalinami przy

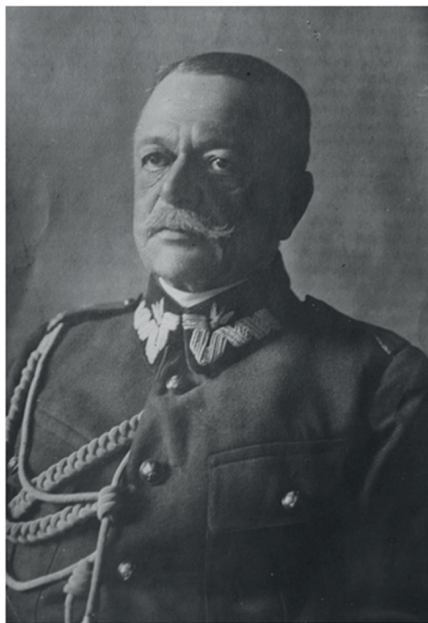
²⁴ Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. 1919, nr 96, poz. 3846, s. 2546.

²⁵ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Lista kwalifikacyjna z 1921 r., k. 4.

²⁶ Dziennik Personalny MSWojsk. 1920, nr 14, poz. 434, s. 266.

²⁷ L. Dziedzic, *Dowódcy Okręgu Generalnego Wojska Polskiego nr III Kielce 1918–1921*, „Świętokrzyskie. Środowisko, dziedzictwo kulturowe, edukacja regionalna” 2017, nr 19 (23), s. 70–75; „Gazeta Kielecka” 1920, nr 58, s. 2 i nr 59, s. 2.

budowie Państwa i Armii. Wszelkimi czynami waszymi musi kierować przewodnia myśl – dążenia do stworzenia zwartej, silnej i jednolitej Armii. Żołnierze – najwyższą waszą nagrodą to przekonanie, że waszą pracą i krwią własną będzie odbudowana Ojczyzna nasza – Polska²⁸.



Fot. 2. Generał Władysław Frankowski – zdjęcie z czasów służby w polskiej armii około 1920–1921

Źródło: <https://audiovis.nac.gov.pl/obraz/58178/h:555/>, zbiory NAC – sygn. 1-W-92 (dostęp: 2.07.2024).

Niebawem, gdyż po niecałych 3 miesiącach, rozkazem z 31 maja 1920 r. zreorganizowano strukturę dowództw okręgów generalnych, w której ramach zmniejszono liczbę oddziałów sztabu oraz zlikwidowano stanowiska szefostw służb i oficerów inspekcyjnych, ustanawiając w to miejsce pięć działów i trzech okręgowych inspektoratów broni głównych. W myśl nowej organizacji dowództwa okręgu gen. Władysław Frankowski – jako dowódca okręgu – nadal był rozkazodawcą w stosunku do wszystkich oddziałów, zakładów i dowódców przynależnych do okręgu. Dowództwo okręgu składało się od lata 1920 r. z: dowódcy, jego zastępcy, sztabu, pięciu samodzielnych działów, trzech inspektorów broni głównych, szefa inżynierii, adiutantury oraz Urzędu Opieki Nad Grobami Wojennymi. Ta struktura dowództwa przetrwała praktycznie – nie licząc niewielkich zmian – do końca istnienia Okręgu Generalnego nr III Kielce, tj. do listopada 1921 r.²⁹

²⁸ CAW WBH, Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce 1920, nr 25, s. 1.

²⁹ W. Jarno, *Okręg Generalny*, s. 37–44. W tym czasie następowały liczne zmiany na wyższych stanowiskach w dowództwie. Przykładowo: stanowisko zastępcy dowódcy okręgu dekre-

Na obszarze tego okręgu stałe garnizony miały dwie dywizje piechoty (2 i 7), które od 1919 r. walczyły na froncie wschodnim. Ponieważ obie liczyły łącznie osiem pułków piechoty, dlatego obszar okręgu podzielono na dwa dywizyjne okręgi uzupełniające, a każdy z nich na cztery pułkowe okręgi uzupełniające administrowane przez powiatowe komendy uzupełnień. Całością prac związanych z uzupełnieniem jednostek walczących na froncie, formowaniem nowych oraz utrzymaniem i zakwaterowaniem oddziałów na obszarze okręgu zajmowało się jego dowództwo. Stąd też zakres zadań gen. Władysława Frankowskiego był szeroki, a wzrósł jeszcze latem 1920 r. wraz z procesem tworzenia Armii Ochotniczej. W Kieleckim Okręgu Generalnym powstał 15 lipca Okręgowy Inspektorat Armii Ochotniczej zajmujący się z ramienia dowódcy okręgu akcją zaciągu ochotniczego. Trzeba tu wspomnieć o jeszcze jednym ważnym zadaniu dowódcy okręgu, jakim było czuwanie nad stanem dyscypliny podległych mu jednostek i instytucji wojskowych, zwłaszcza latem 1920 r. w związku z zaostrzeniem się nastrojów społecznych, spowodowanym aktywną agitacją rewolucyjną, prowadzoną m.in. wśród żołnierzy i poborowych. Naszemu bohaterowi przyszło dowodzić okręgiem w niezmiernie trudnym okresie decydującej fazy wojny polsko-rosyjskiej, w której trakcie wykazał się talentem organizatorskim i dowódczym, wywiązując się z powierzonych mu zadań – pomimo wielu trudności – niewątpliwie dobrze. Pomimo braków kadrowych, materiałowych i sprzętowych, fachowo dowodził wszystkimi strukturami okręgu, w tym samym dowództwem, służbami, jednostkami wojskowymi oraz oddziałami zapasowymi zajmującymi się uzupełnianiem walczących jednostek liniowych. Bez dobrze działającego zaplecza armii nie byłoby możliwe sprawne działanie całej maszyny wojennej na froncie. Niewątpliwie więc także Władysław Frankowski miał wkład w ostateczne zwycięstwo polskiej armii w wojnie polsko-bolszewickiej³⁰. W trakcie dowodzenia Okręgiem Generalnym

tem z 7 kwietnia 1920 r. objął płk Aleksander Załęski, szefa sztabu ppłk. SG Stanisława Augustyna przeniesiono 19 kwietnia na równorzędne stanowisko w Dowództwie Okręgu Generalnego w Grodnie, a szefem sztabu Dowództwa Okręgu Generalnego w Kielcach został mjr SG Mieczysław Ścieżyński, a w połowie czerwca 1920 r. kpt. SG dr Hilary Kossak (w lipcu awansowany do stopnia majora).

³⁰ Archiwum Państwowe w Kielcach, Starostwo Powiatowe Kieleckie, sygn. 101.2066, Pismo wojewody kieleckiego z 18 XI 1920 r.; CAW WBH, Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce 1920, nr 66, s. 1; *Obrona państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiętkowa Generalnego Inspektoratu Armii Ochotniczej i Obywatelskich Komitetów Obrony Państwa*, red. W. Ścibor-Rylski, Warszawa 1923, s. 6 i 72–73; M. Markowski, *Spółeczeństwo województwa kieleckiego wobec wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920*, Kielce 1998, s. 42 i nast.; M. Przeniosło, *Skrajna lewica społeczna w województwie kieleckim wobec wojny polsko-radzieckiej 1919–1920*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1994, t. 12, s. 127–146.

nr III Kielce został dekretem Naczelnego Wodza nr 2325 z 20 września 1920 r. ostatecznie zatwierdzony przez Komisję Weryfikacyjną w stopniu generała podporucznika z 1 kwietnia tego roku – ze starszeństwem z 1 czerwca 1919³¹.

Nasz bohater dowodził wspomnianym okręgiem nieco ponad rok, ponieważ dekretem Naczelnego Wodza nr 2858 z 20 kwietnia 1921 r. został odwołany³². Z uwagi na konieczność zakończenia wielu rozpoczętych spraw służbowych pozostawał na dotychczasowym stanowisku jeszcze trzy tygodnie – ostatni podpisany przez niego rozkaz Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce o numerze 51 ukazał się 11 maja³³. Następnego dnia (12 maja) opuścił zajmowane stanowisko, wydając pożegnalny rozkaz:

Żołnierze! Z rozkazu Ministra Spraw Wojskowych odwołany do Jego dyspozycji, oddaję z dniem dzisiejszym Dowództwo podległego mi Okręgu Gen. por. Latinikowi [Franciszkowi – W.J.]. Obejmowałem je z przekonaniem, że znajdę w was gorliwych i oddanych sprawie współpracowników. Ze szczerą radością i dumą mogę to stwierdzić obecnie. Z głęboką wdzięcznością wspominać będę zawsze Waszą współpracę, której przewodnią myślą była dążność do stworzenia jednolitej, silnej Armii. Żal z jakim odchodzę i wdzięczność jaką dla Was zachowam, będą mi najwyższą nagrodą. Żegnając [...] wszystkich P. [Panów – W.J.] Oficerów, Urzędników Wojskowych, Podoficerów i Szeregowców składam Wam, jako stary żołnierz i kolega „Bóg zapłać” i życzenia dalszej jeszcze bardziej owocnej pracy dla dobra Ojczyzny³⁴.

Jednak w kieleckiej prasie znaleźć można nieco odmienną informację na temat daty opuszczenia dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce przez gen. Władysława Frankowskiego, gdyż w numerze z 8 maja 1921 r. czytamy:

Generał Frankowski, powołany na stanowisko w M.S.Wojsk. w tych dniach opuszcza Kielce. Dowództwo Okr. Gen. Kielce objął już gen. por. Latinik, b. dowódca zwycięskiej armii polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Gen. Frankowski odjechał w sobotę rano [tj. 7 maja – W.J.]. Na dworzec odprowadził go korpus oficerski i pluton honorowy z orkiestrą. Na dworcu przemawiał jeden z oficerów. Pożegnanie miało charakter bardzo serdeczny³⁵.

Jak wynika z tej informacji, gen. Frankowski wyjechał z Kielc 7 maja 1921 r. Jednak aż do 12 maja podpisywał rozkazy Dowództwa Okręgu Generalnego nr III

³¹ Dziennik Personalny MSWojsk. 1920, nr 37, poz. 858, s. 920.

³² Dziennik Personalny MSWojsk. 1921, nr 18, poz. 691, s. 915.

³³ CAW WBH, Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce 1921, nr 51, s. 11.

³⁴ Tamże, nr 52, s. 1.

³⁵ „Gazeta Kielecka” 1921, nr 31, s. 4.

Kielce, zapewne więc wrócił jeszcze na kilka dni do miasta celem sfinalizowania prowadzonych spraw natury wojskowej.

Jeszcze przed formalnym opuszczeniem stanowiska dowódcy Okręgu Generalnego nr III Kielce – Władysław Frankowski został 28 kwietnia powołany na członka Oficerskiego Trybunału Orzekającego i zarazem zastępcę przewodniczącego tego Trybunału. Mieścił się on w Warszawie przy ul. Krakowskie Przedmieście 64, gdzie działał od 2 lat i zajmował się sprawami oficerów oskarżonych o zachowanie niehonorowe i czyny nieetyczne oraz sprawami oficerów starających się o przyjęcie do Wojska Polskiego, wobec których były zarzuty wrogiego stosunku do państwa polskiego. W skład Trybunału wchodziło ośmiu członków (w tym przewodniczący) i ośmiu zastępców członków. Niestety o pracy gen. Frankowskiego w Oficerskim Trybunale Orzekającym nic nie wiadomo, oprócz podanej w jego teczce personalnej informacji, że był jego członkiem zaledwie miesiąc – do 24 maja 1921 r.³⁶

Kolejnym etapem jego służby wojskowej było powołanie go dekretem Naczelnego Wodza nr 2999 z 25 maja 1921 r. na stanowisko dowódcy Okręgu Generalnego Białystok, które formalnie objął – w myśl przesłanego meldunku – 14 czerwca tego roku³⁷. 23 lipca otrzymał też zgodę na przyjęcie i noszenie odznaczenia francuskiego Krzyża Oficerskiego Legii Honorowej³⁸.

Jesienią 1921 r. przeprowadzono demobilizację Wojska Polskiego oraz reorganizację jego struktur w związku z przejściem na tzw. stopę pokojową. W ramach tego procesu dotychczasowy Okręg Generalny Białystok został przeformowany 15 listopada na Okręg Korpusu nr III, w związku z czym w następnym miesiącu przeniesiono jego dowództwo z Białegostoku do Grodna. Generałowi Władysławowi Frankowskiemu przyszło prowadzić prace organizacyjne związane z powstaniem nowego okręgu, co w tamtym czasie wymagało wiele wytrwałości i poświęceń. Z zadaniem tym, jak się wydaje, poradził sobie ponownie dość dobrze, gdyż na przełomie 1921 i 1922 r. okręg ten normalnie już funkcjonował. Naszemu bohaterowi nie dane było jednak długo dowodzić okręgiem. Już 13 października 1921 r. szef Sztabu Generalnego gen. por. Władysław Sikorski przesłał mu pismo informujące, że na zajmowanym stanowisku pozostanie tylko do 31 grudnia 1921 r. Później

³⁶ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Lista kwalifikacyjna z 1921 r., k. 4. Szerzej o Oficerskim Trybunale Orzekającym zob.: Dziennik Rozkazów MSWojsk. 1919, nr 93, poz. 3572, s. 2368–2369.

³⁷ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Karta informacyjna W. Frankowskiego z 1921 r., k. 8; Dziennik Personalny MSWojsk. 1921, nr 24, poz. 951, s. 1048.

³⁸ Dziennik Personalny MSWojsk. 1921, nr 29, poz. 1208, s. 1204.

miał otrzymać 3-miesięczny urlop dla uregulowania wszelkich spraw zawodowych i osobistych (od 1 marca do 31 marca), po czym 1 kwietnia 1922 r. miał zostać przeniesiony w stan spoczynku. Wpływ na to miało zapewne nie najlepsze zdrowie generała oraz wiek upoważniający do przejścia na zasłużoną emeryturę³⁹.

W praktyce jednak Władysław Frankowski na stanowisku dowódcy Okręgu Korpusu nr III Grodno pozostał aż do 10 czerwca 1922 r., kiedy to objął je gen. bryg. Daniel Konarzewski. Z kolei rozkaz pożegnalny naszego bohatera do żołnierzy okręgu został opublikowany dopiero 24 czerwca. Czytamy w nim m.in.:

Rozkazem Naczelnego Wodza powołany do innej pracy, opuszczam obecne stanowisko – na którym przez rok cały łączyła nas wspólna dola i niedola. [...] Ze szczerym i serdecznym żalem rozstaję się z Wami kochani współtowarzysze broni i pracy – dziękując przede wszystkim Panu Pułkownikowi [Stanisławowi – W.J.] Springwaldowi memu zastępcy oraz Szefowi Sztabu panu Pułkownikowi [Adamowi – W.J.] Korytowskiemu, Szefom Oddziałów i Szefostw D-twa za okazowaną mi zawsze gorliwą i opartą na gruntownej wiedzy pomoc w pracy. Dziękuję również całemu podległemu mi Korpusowi Oficerów, szeregowym oraz siłom pomocniczym za tak wzorową współpracę. Zapewniam Was, że węzły przyjaźni i wdzięczności, jakie zdołaliście obudzić we mnie swoimi wysokimi zasługami żołnierskimi, zachowam na zawsze w pamięci, jako najmiłsze chwile mego życia – które starałem się poświęcić pracy dla dobra i przyszłości Ojczyzny⁴⁰.

Tuż przed opuszczeniem szeregów armii gen. Frankowski otrzymał – zgodnie z opracowaną przez Komisję Weryfikacyjną listą starszeństwa oficerów zawodowych Wojska Polskiego – długo wyczekiwany awans na stopień generała dywizji (do 1922 r. był to stopień generała porucznika) ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r. (lokata 12). Lista ta została zatwierdzona przez Józefa Piłsudskiego 29 maja 1922 r.⁴¹

Po przejściu w stan spoczynku Władysław Frankowski zamieszkał w Słupi w województwie kieleckim. Wybór ten zapewne nie był przypadkowy, gdyż jeszcze rok wcześniej dowodził Okręgiem Generalnym nr III Kielce i miał możliwość poznać oraz pokochać ten rejon ziemi kieleckiej. Kilka miesięcy po opuszczeniu szeregów armii 3 sierpnia 1922 r. otrzymał zgodę na przyjęcie i noszenie Krzyża Kawalerskiego Orderu Korony Włoch (Ordine della Corona d'Italia)⁴².

Niestety stan zdrowia 62-letniego Władysława Frankowskiego szybko się pogarszał. Dodatkowo latem 1922 r. zachorował na zapalenie płuc, zmarł 30 sierp-

³⁹ CAW WBH, KGiO, W. Frankowski, sygn. I. 480.148, Pismo szefa Sztabu Generalnego w sprawie gen. W. Frankowskiego z 13 X 1921 r., k. 24.

⁴⁰ CAW WBH, Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Korpusu nr III Grodno 1922, nr 55, s. 2.

⁴¹ *Lista starszeństwa oficerów zawodowych*, Warszawa 1922, s. 14.

⁴² Dziennik Personalny MSWojsk. 1922, nr 31, s. 660.

nia w Słupi. Kilka dni później trumnę z ciałem generała przewieziono koleją do Warszawy, gdzie umieszczono ją w kościele garnizonowym przy ul. Długiej. Następnego dnia (5 września) o godz. 10.00 odbyło się nabożeństwo żałobne, po którym trumnę przewieziono na cmentarz powązkowski i złożono w rodzinnym grobowcu (kwatery 160, rząd 4, miejsce 1–2)⁴³. Umieszczono na nim w dolnej części następującą inskrypcję:

Ś.P. WŁADYSŁAW FRANKOWSKI GENERAL DYWIZJI WOJSK POLSKICH
DOWÓDCA OKRĘGU GENERALNEGO KIELCE, KORPUŚNEGO BIAŁYSTOK –
GRODNO KOMENDANT POW. PIŃCZOWSKIEGO W CHWILI WSKRZESZENIA
POLSKI, + D. 30 SIERPNIA 1922 R. ŻYŁ LAT 62⁴⁴.

Hołd zmarłemu generałowi oddała 4 września 1922 r. społeczność Pińczowa w trakcie nabożeństwa żałobnego w tamtejszym kościele farnym⁴⁵. Pamięć generała uczciła także redakcja „Gazety Kieleckiej”, która w numerze z 10 września 1922 r. zamieściła następującą informację:

W tych dniach armia polska i społeczeństwo przez śmierć ś.p. gen. E. [winno być: W. – W.J.] Frankowskiego straciły nagle obywatela i żołnierza, który ze wszech miar zasłużył sobie na szacunek i uznanie. Szczególniej żywo odbiła się ta smutna wiadomość w Kielcach, gdzie zmarły pełnił dłuższy czas funkcję dowódcy Okręgu Gen. W fazie tworzenia się i kształcenia stanowisko to wymagało wielkich zalet umysłu i charakteru. Ś.p. generał E. Frankowski zalety te w oczach społeczeństwa posiadał i dlatego darzony był przez nas wszystkich zaufaniem. Najlepszym dowodem jego przymiotów było zaszczytne wyróżnienie, jakie na krótko przed zgonem spotkało go ze strony Naczelnego D-cy Armii. Toteż, gdy dowiedziano się w Kielcach o godzinie przewiezienia przez Kielce zwłok zmarłego, pospieszyli na dworzec liczni przedstawiciele różnych władz i niektórzy oficerowie, by złożyć kondolencje jego małżonce i uczcić w ten sposób pamięć zmarłego⁴⁶.

Postać gen. Władysława Frankowskiego zasługuje na utrwalenie w pamięci potomnych, gdyż z jednej strony ukazuje ona złożone losy Polaków pod zaborem, a z drugiej – wielki patriotyzm przejawiający się aktywną służbą wojskową w pierwszych latach II Rzeczypospolitej, pomimo podeszłego wieku (Frankowski liczył wówczas już 60 lat). Choć niemal całe życie generał spędził w szeregach armii

⁴³ „Polska Zbrojna” 1922, nr 241, s. 3; „Żołnierz Polski” 1922, nr 38, s. 15.

⁴⁴ https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=1009 (dostęp: 10.06.2024).

⁴⁵ „Głos Pińczowski” 1922, nr 15, s. 5.

⁴⁶ „Gazeta Kielecka” 1922, nr 37, s. 3.

rosyjskiej, to jednak i w armii polskiej zapisał piękną kartę, dowodząc Kieleckim Okręgiem Generalnym w jakże trudnym dla Polski 1920 r., a później Okręgiem Korpusu w Grodnie. Niestety, obecnie jest postacią słabo znaną, dlatego też trzeba mieć nadzieję, że artykuł ten przybliży ją wielu osobom interesującym się historią kraju, a zwłaszcza dziejami polskiej armii z pierwszych lat II Rzeczypospolitej.

BIBLIOGRAFIA (BIBLIOGRAPHY)

Źródła archiwalne

Centralne Archiwum Wojskowe Wojskowego Biura Historycznego

11 Pułk Ułanów, sygn. I.321.11.1.

Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Generalnego nr III Kielce 1920, 1921.

Dziennik Rozkazów Dowództwa Okręgu Korpusu nr III Grodno 1922.

Kolekcja generałów i osobistości, Władysław Frankowski, sygn. I. 480.148.

Naczelne Dowództwo WP, sygn. I.301.30.1, I.301.30.2.

Archiwum Państwowe w Kielcach

Starostwo Powiatowe Kieleckie, sygn. 101.2066.

Źródła drukowane

Dziennik Personalny MSWojsk. 1920, 1921, 1922.

Dziennik Rozkazów MSWojsk. 1919.

Dziennik Rozporządzeń MSWojsk. 1918.

Lista starszeństwa oficerów zawodowych, Warszawa 1922.

Краткое расписание сухопутных войск. Исправлено по 1 апреля 1895 г., С.-Петербург 1895.

Краткое расписание сухопутных войск. Исправлено по 1 июля 1903 года, С.-Петербург 1903.

Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по 1-е февраля 1909 г., С.-Петербург 1909.

Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му февраля 1911 г., С.-Петербург 1911.

Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му августа 1913 г., С.-Петербург 1913.

Краткое росписание сухопутных войск: Исправленное по сведениям к 1-му марта 1914 г., С.-Петербург 1914.

Краткое росписание сухопутных войск: Исправлено по 25-е февраля 1892 г., С.-Петербург 1892.

Общий список офицерским чинам Русской Императорской армии 1909 года.
Составленпо 1 января 1909, С.-Петербург 1909.

Общий список офицерским чинам Русской Императорской армии 1910 года.
Составлен по 1 января 1910, С.-Петербург 1910.

Памятная книжка Келецкой губернии на 1890 год, Кельцы 1890.

Памятная книжка Келецкой губернии на 1904 год, Кельцы 1904.

Памятная книжка Келецкой губернии на 1907 год, Кельцы 1904.

Памятная книжка Подольской губернии на 1911 г., Каменец-Подольский 1911.

Список генералам по старшинству, составленпо 15 апреля 1914, С.-Петербург 1914.

Список подполковникам по старшинству. Составленпо 1-е сентября 1901, С.-Петербург 1901.

Список полковникам по старшинству, составленпо 1-е ноября 1906, С.-Петербург 1906.

Список полковникам по старшинству. Часть I, II и III. Составленно 1-е марта 1912, С.-Петербург 1912.

Справочная книжка Келецкой губернии на 1883 год, Кельцы 1883.

Prasa

„Gazeta Kielecka” 1918, 1920, 1921, 1922.

„Głos Pińczowski” 1922.

„Polska Zbrojna” 1922.

„Świętokrzyskie. Środowisko, dziedzictwo kulturowe, edukacja regionalna” 2017.

„Żołnierz Polski” 1922.

Encyklopedie, słowniki itp.

Czerep S., *Generałowie i admirałowie polskiego pochodzenia w armii rosyjskiej 1914–1917*, Białystok 2014.

Encyklopedia wojskowa, red. O. Laskowski, t. 2, Warszawa 1932; t. 4, Warszawa 1934.

Kryska-Karski T., Żurakowski S., *Generałowie Polski Niepodległej*, Warszawa 1991.

Polski słownik biograficzny, t. 7, Kraków 1948–1958.

Stawecki P., *Słownik biograficzny generałów Wojska Polskiego 1918–1939*, Warszawa 1994.

Wojtaszak A., *Generalicja Wojska Polskiego 1918–1926*, Warszawa 2012.

Opracowania

Böhm T., *Z dziejów naczelných władz wojskowych II Rzeczypospolitej. Organizacja i kompetencje Ministerstwa Spraw Wojskowych w latach 1918–1939*, Warszawa 1994.

Dobroński A., *Dyslokacja wojsk rosyjskich w Królestwie Polskim przed I wojną światową*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” 1976, t. 20, s. 241–284.

Dziedzic L., *Dowódcy Okręgu Generalnego Wojska Polskiego nr III Kielce 1918–1921*, „Świętokrzyskie. Środowisko, dziedzictwo kulturowe, edukacja regionalna” 2017, nr 19 (23), s. 70–75.

- Jarno W., *Okręg Generalny Wojska Polskiego nr III Kielce w latach 1918–1921*, Łódź 2003.
- Krzeczunowicz K., *Rodowody pułków jazdy polskiej 1914–1947*, Londyn 1980.
- Markowski M., *Społeczeństwo województwa kieleckiego wobec wojny polsko-bolszewickiej 1919–1920*, Kielce 1998.
- Obrona państwa w 1920 roku. Księga sprawozdawczo-pamiątkowa Generalnego Inspektoratu Armii Ochotniczej i Obywatelskich Komitetów Obrony Państwa*, red. W. Ścibor-Rylski, Warszawa 1923.
- Olejko A., *Karpacka wojna trzech cesarzy. Z działań wojennych I wojny światowej na łądzie i w powietrzu*, Rzeszów 2013.
- Pawlik T., *Bitwa pod Lwowem*, Warszawa 1932.
- Przeniosło M., *Skrajna lewica społeczna w województwie kieleckim wobec wojny polsko-radzieckiej 1919–1920*, „Kieleckie Studia Historyczne” 1994, t. 12, s. 127–146.
- Smoliński A., *Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12 X 1918 do 25 IV 1920 r.*, Toruń 2000.
- Soniński J., *Zarys historii wojennej 11 Pułku Ułanów Legionowych*, Warszawa 1928.
- Белой А., *Галисийская битва*, Москва–Ленинград 1929.
- Зайончковский А., *Мировая война 1914–1918 гг.*, т. 1 (1938), Москва 1938.

Netografia

- https://cmentarze.um.warszawa.pl/pomnik.aspx?pom_id=1009 (dostęp: 10.06.2024).
- https://ru.wikipedia.org/wiki/Белгородский_12-й_уланский_полк (dostęp: 12.05.2024).
- https://ru.wikipedia.org/wiki/Франковский,_Владислав_Игнатьевич (dostęp: 12.05.2024).
- https://ru.wikipedia.org/wiki/Ямбургский_14-й_уланский_полк (dostęp: 12.05.2024).
- <http://www.grwar.ru/persons/person/3701> (dostęp: 12.05.2024).

O autorze:

dr hab. Witold Jarno – profesor Instytutu Historii Uniwersytetu Łódzkiego, pracuje w Katedrze Historii Polski i Świata po 1945 r. Instytutu Historii UŁ.

Zainteresowania naukowe: dzieje Polski i regionu łódzkiego oraz historia wojskowości polskiej w XX w. Jest autorem wielu artykułów dotyczących tej problematyki oraz kilkunastu monografii.

e-mail: witold.jarno@uni.lodz.pl